Fransızca Öğrencilerinin Nesne İlgi Tümcelerinde Dilbilgisel Zaman Seçimi

Mustafa Mavaşoğlu, Çukurova Üniversitesi, Türkiye, mumavas@gmail.com

Öz

Bu çalışma, Fransızca öğrencilerinin Türkçeden Fransızcaya çeviri işlemlerinde Türkçe nesne ilgi tümcelerinde yer alan yantümce ve anatümcelerdeki eylemlerin dilbilgisel zamanını ne ölçüde farklı yorumlayabildiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Fransız Dili Eğitimi, Fransızca Mütercim-Tercümanlık ve Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinde lisans düzeyinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim görmekte olan 89 öğrenciye Türkçeden Fransızcaya tümce çevirisi görevi verilmiştir. Çeviri görevindeki ilgi tümcelerinin dilbilgisel zamanları; yantümce ve anatümce zamanı geniş zaman; yantümce zamanı geniş zaman, anatümce zamanı geçmiş zaman; yantümce zamanı geçmiş zaman, anatümce zamanı geniş zaman ve hem yantümce hem de anatümce zamanı geçmiş zaman olarak düzenlenmiştir. Çeviri görevindeki ilgi tümceleri zaman belirteçleri olmaksızın verilmiş, böylece katılımcıların örtük olan dilbilgisel zamanı nasıl algıladıkları konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bulgular Fransızca öğrencilerinin Türkçeden Fransızcaya ilgi tümceleri çevirilerinde belirgin bir geniş zaman baskınlığı olduğunu ortaya koymuştur. Bu baskınlık; a) Türkçe nesne ilgi tümcelerinde eylemlerin *-Dık* sonekini alarak adlaştıklarında dilbilgisel zaman gösterme özelliklerini yitirmeleri, b) öğrencilerin, birleşik bir zaman olan geçmiş zaman (*passé composé*) yerine, kullanımı daha kolay olduğu için, birleşik olmayan (*non-composé*) geniş zamanı (*présent*) yeğleme olasılıkları, c) *présent*'ın varsayılan dilbilgisel zaman özelliği sunması ve d) Fransızca öğrencilerine Fransızca ilgi adılları ve ilgi tümceleri öğretilirken yalından karmaşığa ilkesi uyarınca genellikle, temel dilbilgisel zaman olan *présent* içeren tümce örneklerine ağırlık verilmesi ile ilişkilendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Fransızca Öğrencileri, Nesne İlgi Tümceleri, Dilbilgisel Zaman Seçimi*

Abstract

This study aims to show how differently French language students interpret verbs in Turkish object relative sentences in the translation process into French. Students in first, second, third and fourth years (*N= 89*) from French Language Teaching, French Translation and Interpreting and French Language and Literature departments were given a translation task from Turkish into French. In the translation task, some sentences had *présent* in both subordinate and main clauses; some sentences had *présent* in subordinate clauses and passé *composé/imparfait* in main clauses; some sentences had passé *composé/imparfait* in subordinate clauses and *présent* in main clauses and some sentences had *composé/imparfait* in both subordinate and main clauses. Sentences in the translation task were given without time adverbs, so that information was obtained about how the participants perceived implicit tense. Results revealed that there was a distinct dominance of *présent* in French students' translation of Turkish object relative sentences into French. This dominance can be related to a) verbs in Turkish object relative clauses do not display tense distinctions when they become nominalized by taking the *-Dık* suffix, b) the possibilities of students to prefer *présent* to *passé composé* because the former is easier with its non-compound form whereas the latter, as its very name signifies, has a compound form, c) *présent* is considered as default tense and finally d) based on the simple to complex principle, the basic tense, *présent*, is usually emphasized while teaching French students about relative pronouns and clauses.

Keywords: *French Language Students, Object Relative Clauses, Tense Use*

Giriş

Yazılı anlatım dersi kapsamında metin oluşturmaları istenen Fransızca öğrencilerinin sözdizimsel ve biçimbilimsel yanlışlıkların ön planda olduğu karmaşık ve özensiz tümce ürettikleri gözlemlenmektedir. Bu durumun, söz konusu öğrencilerin doğrudan erek dilde metin oluşturmak yerine, düşüncelerini önce Türkçe olarak metinleştirmeleri, bunları da sonradan Fransızcaya çevirmeye çalışmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Anadilde üretilen öğrenci metinleri çok sayıda ilgi tümceleri de barındırmakta, bu tümceler Fransızcaya çevrilirken öğrencilere özellikle ilgi adılı seçimi ve anatümce-yantümce dilbilgisel zamanını belirleme konularında zorluklar yaşatmaktadır. Zira bilindiği gibi, Türkçe ilgi tümceciklerindeki eylemler özne konumunda *-An*, nesne konumunda *-Dık* eklerini alarak adlaşmakta ve dilbilgisel zaman gösterme niteliklerini kaybetmektedirler. Bu nedenle öğrenciler, anadillerinde ürettikleri metinleri Fransızcaya çevirirlerken bu tümcelerde kullanılması gereken dilbilgisel zamanı yorumlamada anlayış birliği içinde olamayabilmektedirler.

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırmada genel tarama modellerinden birisi olan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Kesitsel taramada önceden belirlenmiş bir evrene ait örneklemden veriler toplanır. Toplanma süresi değişkenlik gösterse aslolan verilerin tek seferde toplanmasıdır (Fraenkel Wallen & Hyun, 2012).

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları, Fransız Dili Eğitimi, Fransızca Mütercim-Tercümanlık ve Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinde öğrenim görmekte olan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır (N=89). Katılımcı öğrencilerin hepsi Fransızca Dilbilgisi dersi kapsamında yalın ilgi adılları ve ilgi tümceleri konusunda çalışmışlardır. İlgi adılları ve ilgi tümceleri başka dersler ve etkinlikler çerçevesinde de zaman zaman yinelenmiş ve pekiştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

İlgi tümceleri ile ilgili alanyazında veri toplama araçları olarak genellikle resim seçme ölçeklerinin (Labelle 1990), söyletimli üretim deneylerinin (Bartning & Schlyter, 2004; Belletti & Hamann, 2004; Fragman, 2000; Guasti & Cardinaletti, 2003), tümce bağlama testlerinin (Hawkins, 1989; Trevisi, 1978) ve çeviri testlerinin (Monville-Burston & Kounouni, 2010) kullanıldığı bilinmektedir. Fransızca öğrencilerinin Türkçeden Fransızcaya çeviri işleminde Türkçe yantümce ve anatümcelerde bulunan eylemlerin dilbilgisel zamanının ne olması gerektiği konusunda anlayış birliği içinde olup olmadıklarının araştırılması amaçlandığından, bu çalışmada veri toplama aracı olarak yazılı çeviri testi kullanılmıştır. Bu bağlamda öğrencilere Fransızca çevirisinde *que* ilgi adılı içerecek Türkçeden Fransızcaya sekiz tümcelik bir yazılı çeviri testi verilmiş, veriler tek oturumda elde edilmiştir. Çeviri görevindeki ilgi tümceleri zaman belirteçleri olmaksızın verilmiş, böylece katılımcıların örtük olan dilbilgisel zamanı nasıl algıladıkları konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Çeviri testindeki ilgi tümceleri yantümce-ana tümce dilbilgisel zamanı bakımından aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

1. Yantümce ve anatümce zamanı geniş zaman olan tümceler (örn. İstediğim kravat çok güzel),
2. Yantümce zamanı geniş zaman, anatümce zamanı geçmiş zaman olan tümceler (örn. *Sevdiğim komşum başka şehre taşındı*),
3. Yantümce zamanı geçmiş zaman, anatümce zamanı geniş zaman olan tümceler (örn. *Bulduğum anahtar eski*),
4. Yantümce ve anatümce zamanı geçmiş zaman olan tümceler (örn. *Sunduğum proje zordu*).

Bulgular

Çeviri testinin ilk iki tümcesi (T_1, T_2) hem yantümce hem de anatümce zamanının geniş zaman olduğu tümcelerdir:

İstediğim kravat çok güzel (T_1)

(La cravate que je veux est très belle)

Beğendiğim araba çok yakıyor (T_2)

(La voiture que j'aime consomme beaucoup)

Tablo 1 katılımcı öğrencilerin bu tümce grubunda kullandıkları dilbilgisel zamanları göstermektedir.

Tablo 1.

Yantümce zamanı ve anatümce zamanı geniş zaman olan ilgi tümceleri.

		GNZ/GNZ	GNZ/GÇZ	GÇZ/GNZ	GÇZ/GÇZ	Toplam
T_1	%	98.41	0	1.59	0	100.00
	Sıklık	(62)	(0)	(1)	(0)	(63)
T_2	%	98.63	0	1.37	0	100.00
	Sıklık	(72)	(0)	(1)	(0)	(73)

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin tamamına yakını yantümce ve anatümcelerin zamanını geniş zaman olarak yorumlamıştır (T_1 = % 98,41; T_2 = % 98,63).

T_3 ve T_4, yantümce zamanı geniş zaman, anatümce zamanı geçmiş zaman olan tümcelerdir:

Sevdiğim komşum başka şehre taşındı (T_3)

(Mon voisin que j'aime a déménagé dans une autre ville)

Bildiğim yol kestirmeydi (T_4)

(Le chemin que je connais était un raccourci)

Katılımcıların bu tümcelerde kullandıkları dilbilgisel zamanlar Tablo 2'de yer almaktadır

Tablo 2.

Yantümce zamanı geniş zaman / anatümce zamanı geçmiş zaman olan ilgi tümceleri.

		GNZ/GNZ	GNZ/GÇZ	GÇZ/GNZ	GÇZ/GÇZ	Toplam
T_3	%	22.22	70.84	0	6.94	100.00
	Sıklık	(16)	(51)	(0)	(5)	(72)
T_4	%	32.15	57.15	5.35	5.35	100.00
	Sıklık	(18)	(32)	(3)	(3)	(56)

Tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin tamamına yakını T_3 ve T_4'ün yantümcelerindeki eylemleri geniş zamanda (*sevdiğim komşum… / bildiğim yol…*) verebilmiştir (sırasıyla % 91,66 ve % 89,28). T_3'te katılımcıların yaklaşık dörtte biri (% 22,22), T_4'te ise yaklaşık üçte biri (%37,50) anatümce zamanını geniş zaman olarak belirlemiştir.

T_5 ve T_6, yantümce zamanı geçmiş zaman, anatümce zamanı geniş zaman olan tümcelerden oluşmaktadır:

Bulduğum anahtar eski (T_5)

(La clé que j'ai trouvée est ancienne)

Çizdiğim resim insanların ilgisini çekiyor (T_6)

(Le dessin que j'ai fait intéresse les gens)

Tablo 3 katılımcı öğrencilerin T_5 ve T_6'da kullandıkları dilbilgisel zamanları göstermektedir.

Tablo 3.

Yantümce zamanı geçmiş zaman / anatümce zamanı geniş zaman olan ilgi tümceleri.

		GNZ/GNZ	GNZ/GÇZ	GÇZ/GNZ	GÇZ/GÇZ	Toplam
T_5	%	53.01	0	44.58	2.41	100.00
	Sıklık	(44)	(0)	(37)	(2)	(83)
T_6	%	61.54	0	38.46	0	100.00
	Sıklık	(40)	(0)	(25)	(0)	(65)

Tabloda görüldüğü üzere, T_5'te öğrencilerin yarısından fazlası, (% 53,01), T_6'da ise beşte üçünden fazlası (% 61,53) yantümcelerdeki eylemleri geçmiş zaman yerine geniş zamanda kullanmıştır. T_5'te katılımcıların tamamına yakını (% 97,59), T_6'da ise tamamı (% 100) anatümce zamanını geniş zaman olarak vermiştir.

T_7 ve T8, hem yantümce hem de anatümce zamanının geçmiş zaman olduğu tümcelerdir:

Sunduğum proje zordu (T_7)

(Le projet que j'ai présenté était dur)

Gösterdiğim bisiklet çalındı (T_8)

(Le vélo que j'ai montré a été volé)

Katılımcıların bu tümcelerde kullandıkları dilbilgisel zamanlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Yantümce zamanı ve anatümce zamanı geçmiş zaman olan ilgi tümceleri.

		GNZ/GNZ	GNZ/GÇZ	GÇZ/GNZ	GÇZ/GÇZ	Toplam
T_7	%	20.45	20.45	27.28	31.82	100.00
	Sıklık	(18)	(18)	(24)	(28)	(88)
T_8	%	29.12	16.45	22.78	31.65	100.00
	Sıklık	(23)	(13)	(18)	(25)	(79)

Tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin beşte ikisinden fazlası yantümcelerdeki eylemleri geçmiş zaman yerine geniş zamanda kullanmıştır (T_7 = % 40,90; T8 = % 45,46). T_7'de katılımcıların yarıya yakını (% 47,72), T_8'de ise yarısından fazlası (% 51,89) anatümce zamanını geniş zaman olarak vermiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Mevcut çalışmanın sonuçları Fransızca öğrencilerinin Türkçeden Fransızcaya ilgi tümceleri çevirilerinde baskın bir geniş zaman kullanımı olduğunu göstermiştir.

Geniş zaman kullanılması beklenen durumlarda, hem yantümcelerde hem de anatümcelerde geniş zaman seçiminde isabet oranı oldukça yüksektir. Bir başka deyişle, katılımcı öğrencilerin ilgi tümceleri çevirilerinde kullanılması gereken dilbilgisel zaman konusunda üzerinde en çok hemfikir oldukları zaman geniş zamandır.

Anatümce zamanı, geçmiş zaman olduğunda, dilbilgisel zamanı seçme işleminin daha kolay olması beklenir. Ancak, geçmiş zaman kullanılması beklenen tümcelerde, anatümce zamanı belirgin biçimde geçmiş zamanda bir bilgi/yargı iletse bile (taşındı, çalındı, vb.), geniş zaman ısrarı sürmüştür. Bulduğum anahtar eski tümcesinde, bulma edimi mantıksal olarak önce, yargıda bulunma edimi ise sonradır. Buna karşın, bu tür tümcelerde katılımcıların yarıya yakını yantümcedeki dilbilgisel zamanı saptamayı kolaylaştırması beklenen mantıksal çıkarım yapma işlemine ideal düzeyde başvurmamış görünmektedir.

Bağlam, geçmiş zaman kullanmayı gerekli kıldığı halde Türkçeden Fransızcaya ilgi tümceleri çevirilerinde Fransızca öğrencilerinin neden ağırlıklı olarak geniş zamanı tercih ettiklerine dair dört açıklama getirilebilir. Öncelikle, Türkçe nesne ilgi tümcelerinde eylemler -Dık sonekini alarak adlaştıklarında dilbilgisel zaman gösterme özelliklerini yitirdikleri için öğrenciler, kullanılması gereken zamanı yordamakta zorlanmış olabilirler. Buna ek olarak, öğrenciler, birleşik bir zaman olan geçmiş zaman (passé composé) yerine, kullanımı daha kolay olduğu için, birleşik olmayan (non-composé) bir dilbilgisel zaman olarak geniş zamanı (présent) yeğlemiş olabilirler. Çünkü geniş zaman iki öğeli, geçmiş zaman ise üç öğeli bir yapıya sahiptir. Ayrıca alanyazında présent, zaman gösteren bir biçim olarak kabul edildiği gibi (Benveniste, 1974; Gosselin, 2005; Haillet, 2005), nötr ya da zamansız bir biçim olarak da tanımlanır (Chuquet, 1994; Damourette & Pichon, 1970; Mellet, 1980; Serbat, 1980, 1988) ve bu özelliğiyle bir varsayılan dilbilgisel zaman görünümü sunar. Yapıca yalın ve varsayılan zaman olması da öğrencilerin ilgi tümceleri çevirilerinde bu zamanı öne çıkarmalarına neden olmuş olabilir. Son olarak, Fransızca öğrencilerine Fransızca ilgi adılları ve ilgi tümceleri öğretilirken yalından karmaşığa ilkesi uyarınca genellikle, temel dilbilgisel zaman olan présent içeren tümce örneklerine ağırlık verildiği gözlemlenmektedir. Öğretim sürecinde, öteki dilbilgisel zamanlara oranla üzerinde daha çok durulan bu dilbilgisel zaman aracılığıyla konuyu kavrayan öğrencilerde, çeviri işleminde de présent kullanmaları gerektiği düşüncesi baskın gelmiş olabilir. Mevcut çalışma ile elde edilen bulgulardan yola çıkarak genelden özele doğru bir takım öneriler sunulabilir.

Öncelikle, yazılı anlatım derslerinde, tüm yazma işlemlerinin, yazma öncesi işlemler ve etkinlikleri de kapsayacak biçimde, anadili aracılığına başvurmadan doğrudan erek dilde yapılmasının önemi ve getirileri öğrencilere iyi kavratılmalıdır. Sınıf içi etkinlikler sırasında öğrencilerin bu alışkanlığı kazanmaya dönük çabaları gözlenmeli, sınıf dışı etkinlikler için de öğrencilerle görüşmeler yoluyla bu yöntemin kullanılırlığı izlenmeli ve yüreklendirilmelidir.

İlgi adılları Fransızca dilbilgisi ve alıştırma kitaplarında ağırlıklı olarak boşluk doldurma, tümce bağlama, düzensiz tümce öğelerini doğru sıralama etkinlikleri çerçevesinde sunulmaktadır. Tümcelerdeki eylemlerin zamanı verili olduğu için bu tür alıştırmaların öğrencilerin isabetli dilbilgisel zaman seçimi konusunda deneyim kazanmalarına doğrudan bir etkisi olamamaktadır. Fransızca dilbilgisi derslerinde söz konusu etkinliklerin yanı sıra Türkçe ilgi tümceleri örneklerinin Fransızcaya çeviri alıştırmalarının da kullanılması deneyimdeki bu eksikliğin giderilebilmesi için katkı sunacaktır.

Teşekkür

Bu araştırma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (Proje no: SBA-2018-10482) tarafından desteklenmiştir.

Kaynakça

Bartning, I. & Schlyter, S. (2004). Itinéraires acquisitionnels et stades de développement en français L2. *Journal of French Language Studies*, 14(3), 281–299.

Belletti, A. & C. Hamann (2004). On the L2/bilingual acquisition of French by two young children with different source languages. In P. Prévost and J. Paradis (Eds.), *The Acquisition of French in Different Contexts* (ss. 147-174). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Benveniste, E. (1974). *Problèmes de linguistique générale II*. Paris : Gallimard.

Chuquet, H. (1994). *Le présent de narration en anglais et en français*. Paris : Ophrys.

Damourette, J. & Pichon, E. (1970) : *Des mots à la pensée: essai de grammaire de la langue française V*. Paris : D'Artrey

Fraenkel, J., Wallen, N., & Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. Columbus, OH: McGraw-Hill.

Fragman, C. (2000). Grammaire et pouvoir global de computation: deux sources de difficultés possibles dans la production des relatives chez les enfants francophones. *Revue Canadienne de Linguistique,* 45 (1-2), 7–48.

Gosselin, L. (2005). *Temporalité et modalité*. Bruxelles : De Boeck-Duculot

Guasti, T. & Cardinaletti, A. (2003). Relative clause formation in Romance child's production. *Probus,* 15 (1), 47–89.

Haillet, P. (2005). De la nature des représentations discursives : temporalité et aspect des assertions au présent. In Despierres, C. & Krazem, M. (Eds.), *Du présent de l'indicatif* (ss. 53-76). Dijon : Université de Bourgogne.

Hawkins, R. (1989). Do second language learners acquire restrictive relative clauses on the basis of relational or configural information? The acquisition of French subject, direct object and genitive restrictive relative clauses by second language learners. *Second Language Research* 5 (2), 156–188.

Mellet, S. (1980). Le présent historique ou de narration. *L'information grammaticale,* 4, 6-11.

Monville-Burston, M. & Kounouni, M. (2010). Deux procédures expérimentales pour tester la relativisation dans l'interlangue d'apprenants chypriotes hellénophones en FLE. *Gala Selected Papers*, 11, 489-507.

Serbat, G. (1980). La place du présent de l'indicatif dans le système des temps. *L'information grammaticale*, 7, 36-39.

Serbat, G. (1988). Le prétendu présent de l'indicatif : une forme non déictique du verbe. *L'information grammaticale*, 39, 32-35.

Trevisi, S. (1978). Apprentissage de la relativisation en français par des adolescents de langue italienne. *CILA Bulletin,* 28, 8-32.